

ŞEHRİN BİR DE “SEVİLEREK” ÖTEKİLEŞTİRİLENLERİ: ROMANLAR

Canani KAYGUSUZ
Yasemin YÜCE TAR

Özet: Bu çalışmada, Romanların ve onların “bize benzemeyen” yanları olarak nitelendirilen bazı özelliklerinin bizler için ne türden işlevleri olabileceğini konuşmaya yöneleceğiz. Bu konuşmaları birer “içses” olarak değerlendirmek, her sözü tartışmaya açık ve hakikat iddiasından uzak bir “ses” olarak algılamak gerekir. Romanlara ve onların bize benzemeyen özelliklerine ilişkin değerlendirmelerimizin bir tür deneme olarak anlaşılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Roman, Samsun, Romantizm.

WHOM ARE MARGINALISED BY "LOVING" OF THE CITY:ROMANS

Canani KAYGUSUZ
Yasemin YÜCE TAR

Abstract: In this study, we will focus on talking about the functions of the Romans and some of their features, which are described as "unlike us", for us. It is necessary to evaluate these speeches as "inner voices", and to perceive every word as a "voice" that is open to discussion and far from truth claims. Our assessment of the Romans and their dissimilarities should be understood as a kind of essay.

Keywords: Roman, Samsun, Romance.

ŞEHRİN BİR DE “SEVİLEREK” ÖTEKİLEŞTİRİLENLERİ: ROMANLAR

Canani Kaygusuz
Yasemin Yüce Tar

Samsun’un Roman mahallelerinde sosyolojik araştırma yapmak üzere yola çıkan araştırmacılar (biz), başlangıçta yalnızca bir durum tespiti yapmak amacıyla sahaya gittiklerini biliyorlardı. Sahadan döndüklerinde ne karşılaşacakları yeni sorulara, ne de bu soruları cevaplamak için yeniden ne yapacaklarına dair herhangi bir bilgileri vardı. Yerelde olanın anlaşılmasının daha fazla dert edilir hale geldiği bu zamanda, sosyolojinin ya da bir toplumsal süreçle ilgilenmenin hala heyecan verici tarafı da bu olsa gerek: Evet, ne düşünürsek düşünelim, ne yaparsak yapalım görünen o ki, toplumsal olan hala sosyolojiden, akademiden, bizden öndedir.

Burada belirtmek zorundayız ki; toplumsal olan ilk önce yerleşir, kemikleşir, sonra kendini kitaben duyurur. Zannettiğimiz gibi daha yeni oluşurken olup bitenin farkına varmayız; entelektüel zihin onu aslında o olduktan ve çeşitli evreler geçirdikten sonra kavrar. Kavramaya başladığı yerde, var olan toplumsal olgunun “en saf biçimini” anlamak ister, ama böyle bir tanımlama ancak bir özet anlamayla sonlandırır işi. Bu sebeple akademi ile gerçek hayat arasında hep bir mesafe ve zaman aralığı vardır ve var kalacaktır. Toplum bilimlerinin en büyük handikapı veya hiç bitmeyecek konusu da burada saklıdır. Toplum içinde devinen, yer değiştiren, çoğalan, azalan her şeyle akademik veya kitabi ilişki aslında geç kalmış bir anlamayı temsil eder. Böyle olmasında bir sakınca da yoktur: Ne var ki, entelektüel tartışma kendisini gerçek olandan kopartıp gerçekle arasında hiyerarşik bir düzenlemeye giderse ve aslolanın akademik bilgi olduğunu iddia etmeye başlarsa kendisi bizzat başka bir tartışmanın malzemesi olur. Biz böyle bir tartışmanın malzemesi olmadan, Romanların ve onların “bize benzemeyen” yanları olarak nitelendirilen bazı özelliklerinin bizler için ne türden işlevleri olabileceğini konuşmaya yöneleceğiz. Bu konuşmaları birer “iç-ses” olarak değerlendirmek, her sözü tartışmaya açık ve hakikat iddiasından uzak bir “ses” olarak algılamak işimizi kolaylaştıracaktır. Bundan sonra diyeceklerimizi, yani, Romanlara ve onların bize benzemeyen özelliklerine ilişkin değerlendirmelerimizin

bir tür deneme olarak anlaşılmasını; cevapların tartışmaya açık, hakikat iddiasından uzakta olarak algılanmasını önermekteyiz.

Samsun şehrinin bir türlü içinde barındıramadığı; kent her genişlediğinde kentin içinde kalan grubu kentin daha uzağına iteleyerek kendilerinden “yabancı” tutmayı bir biçimde becerdikleri şimdilerde hala kentin dışında olan ama kentle coğrafi olarak birleşen iki mahallesinde yapılan sosyolojik çalışma, bize başlangıçta beklemediğimiz bir sonucu gösterdi; karşımızda duranlar, yani “şehrin ötekileri” olarak tanımlananlar geniş bir değerler skalasıyla tariflenmekteydiler. Toplumun çoğunluğu tarafından Romanlara atfedilen ve Romanların en hafifinden “hercai”, “tasasız”, “dans-müzik-çiçek” üçgeninde “günlük yaşayan”, “yüzeysel”, “gönlü zengin” kişiler olarak tariflenmesi değer skalasının olumlu ucunu gösterirken, “tamahkar” ya da daha da ileri gidilerek “tembel”, “hırsız”, “yalancı”, “suçlu” ve “ahlaksız” insanlar olduğuna ilişkin tariflemeler değerler skalasının olumsuz ucunda yer almaktaydı. Ve ne yazık ki, olumsuz tariflemeler medya aracılığıyla da sürekli tekrarlanıyor ve giderek stigmaya dönüştürülüyordu. Ancak olumlu ya da olumsuz tariflemelerden bağımsız biçimde, Samsun’da yaşayan ve Roman olmayanlar, en genelde Romanları sosyal hiyerarşinin en altına yerleştirmekteydiler ve bu hiyerarşik yerleştirme Türkiye’de yapılan az sayıdaki Roman çalışmasında açığa çıkanlarla paralellik göstermekteydi. Samsun’da Roman denildiğinde kendini şehrin merkezinde, kentin ve elbette “iyi değerlerin” sahibi olarak görenlerimizin yüzünde bir tebessüm meydana gelmekteydi: Romanlar; yani, müziklerini ve danslarını çok sevdiğimiz insanlar... Bizim nostaljik değerlerimizin taşıyıcısı olanlar... Yani, onlar gibi birlikte, iç içe yaşamının güzelliğine doyum olmaz olduğunu bildiklerimiz...

Roman mahallelerinde bir aydan fazla süre dolaşıp hasbihal ettikten sonra, geri dönüp bulunduğumuz yere gelince cevap bulmaya kendimizi hazır hissedemediğimiz birkaç soru aklımıza takıldı.

Samsun Roman mahallelerinde yapılan araştırmanın bulguları Türkiye genelinde yapılan sınırlı Roman araştırmalarından farklı sonuçlar doğurmadı. Bu araştırmanın bulgularını birkaç farklı akademik ortamda tartıştık. Ancak araştırma anında netleşmemiş olan, sonradan “bizim gibilerle biz bize” yaptığımız konuşmalardan üzerinde düşünmeye başladığımız bir soru oluştu: Sadece Romanlara yönelik olup olmadığına tam karar veremediğimiz, belki başka gruplar için de geçerli olabilecek, “severek ötekileştirme” mümkün müydü? Böyle bir durum varsa bunun olası işlevleri neler olabilirdi? Bazen bir sosyolojik araştırmadan geriye kalanlar “az akademik” olabiliyor, ama “konuşulması daha çok elzem” hale de gelebiliyor. Biz araştırmacıların da zaman zaman içine düştüğü “Roman romantizmi”nin bugünün dünyasında ve bugünün şehir ve işbölümü paylaşımında nereye tekabül ettiği sorusunun can alıcı bir hal aldığı ve araştırmanın bulgularının artık bize yardım etmediği bir yerde olduğumuzu anladığımız için, “az akademik” ama “konuşulması çok elzem” olan böyle bir yazıyla bu dergide yer bulmak istedik. Umarız bulunduğumuz yer de, sorduğumuz soru da doğrudur.

Fotoğraf Karesine Sığınmayanlar Olarak Romanlar

Temel meselemiz olan “severek ötekileştirme” konusuna ilişkin sorunlarımızı/sorularımızı sıralamadan önce araştırmadan kısaca bahsetmek belki işimizi kolaylaştırır diye düşünmekteyiz. Bilinen o ki, modernleşme her ne kadar dünyanın yeniden biçimlenmesi anlamına gelse de, herkesi aynı şekilde etkilememiş; toplumdaki farklı sınıfları, farklı etnik özellikleri, farklı coğrafyaları, farklı cinsiyetleri farklı düzlemlerde etkilemiştir. Bugün “modern yaşam”, köylü, kentli, fakir, zengin, kadın erkek için hem ayrı anlamlara gelmektedir hem de hepsinin hayatının temel belirleyeni olarak, yeni kültür kodlarını, yaşam algısını, zaman algısını, mekanla kurulan ilişki biçimini modern paradigma içinde kurmakta ve toplumun bütün kesimlerini bunun içinde tanımlamaktadır. Tüm toplumsal katmanlarını, ister buldukları köşeden memnun olsunlar, ister o köşeden çıkmak için mücadele etsinler, bir biçimde büyük fotoğrafın farklı köşelerine yerleştirebilen Türk Modernleşmesi, büyük bir fotoğrafın içine sanki sadece Romanları sığdıramamış; deklanşöre basılırken sanki bir tek Romanların olduğu köşe merceğin görmediği alanda kalmıştır. Bu fotoğraf karesine sanki bir tek Romanlar sığdırılmamış; sanki Romanlar bu paradigmanın dışında kalmışlar/bırakılmışlar gibi gözükmektedir. Bunun en önemli göstergesi her grubun bir biçimde modern dönemde hak arama derdi olmuş olmasına rağmen, hak arama ve kendini ifade etme konusunda Romanların istekli davranmamaları ya da bu türden girişimlerin içine kendilerini uzun bir dönem çekememeleridir. Toplumda herhangi bir ilçenin herhangi bir köyünün bile, bir biçimde örgütlenerek haklar konusunda güç birliği oluşturmaya yönelik olduğu bir süreçte bile Romanlar kendilerini dışarda tutmuş ya da Romanlar kendilerini böyle bir arayışın öznesi haline getirmemişlerdir. Son zamanlarda bazı kıpırdanan, bu çorbada benim de tuzum var demeyi biraz öne çeken Romanlar, hak arama mücadelesine yönelmişlerdir. Var olan Roman Çalıştayları ile kısmen daha açık hale gelen ve cılız da olsa örgütlenen Romanlar, toplumsal anlamda görünür olmak, siyasi katılımı gerçekleştirmek için hala en zayıf halka görünümündedirler. Bir insan hakları aktivisti olan Adile Hakyemez’in çok güzel özetlediği şu cümle Romanlar özelinde konuşulacakların başlayacağı yer olarak tanımlanabilir.

“Hak savunabilmek için orta sınıf kültürel sermayesine sahip olmak gerekiyor. Romanlar bu sermayeden yoksun bırakılmışlar; yoksun bırakıldıkları için asimile edilememişler, asimile edilemedikleri için de yoksun bırakılmışlıkları artarak sürüyor. Bu sebeple çaresizlikten başka sığınacakları yok.”

Şehirli olmak için gerekli kültürel sermaye, hak arama ve kentin rantından pay alma çabaları için gerekli argümanlara sahip olmayış bugün Romanların buldukları yeri açıklamada önemli bir zemin oluşturmaktadır. Kentli yaşam orta sınıf bir kültürel sermayeyi zorunlu kılarken Romanları bunun dışında tutarak hem onları kentin içinde “etnik köylü” olarak yaşamalarının önünü açıyor hem de şehrin en pis işlerini yaptırdığı, kentsel dönüşüm ve kentsel paylaşım savaşlarında en fazla “kazık-

ladığı” kesimi yaratmış oluyor. Asimile olmamanın bedelini çok yüksek faturalarla ödeyen Romanlar “asimile olmanın” bilgisinden de mahrum olarak yapıyorlar bunu. Bu kısır döngü Romanların kaderine dönüşüyor. Samsun’daki Romanlar ekseriyetle asimile olmaya gönüllüdür ama nasıl olacağını bilmemektedirler; bu bilgi bile kendilerinden esirgenmektedir. Samsun da onları asimile etmemeye şimdilik kararlıdır; bu bilgiyi onlardan sır gibi saklamaktadır ve her seferinde kentle buluşan Romanları bu bilgiye vakıf olmasın diye buluştuğu noktanın çok daha ilerisine itelemektedir.

Malumun İfşası: Bilinen Şeyi Samsun’daki Romanlar Üzerinden Tekrar Bulmak

Romanlar “cahil”dirler. Romanlar da kendilerini böyle görmektedir; çünkü onlar eğitimsizdirler. Bizim çalışmamızın bulguları arasında Türkiye’deki eğitim düzeyinin düşüklüğü, işsizlik oranlarının yüksekliği ve erken evlilik gibi konularda Romanlar ne Türkiye ne de Samsun Şehrinin ortalamalarıyla uyumludur. Roman mahallelerde daha fazla işsizliğin, daha düşük eğitim oranlarının ve daha yüksek erken evliliklerin olduğunu bulgular göstermiştir. Romanlar, kendi içlerinde kendi yaşam biçimlerini belirlemişlerdir; ne sınıf atlama diye bir dertleri vardır ne de bunu eğitim aracılığı ile yapma. Bu bağlamda onların aslında eğitim oranlarını yükseltmek diye fazla bir dertleri de yoktur. Çünkü daha fazla eğitimin Romanlara katacağı herhangi bir şey olmadığı gibi, daha fazla işgücünden kayıp ve daha fazla “boşa kürek çekmek” dışında bir anlamı yoktur. Onlar, oldukları gibi olmanın ve oldukları biçimiyle elde ettiklerine başkalarının gelip el koymamasının dardindedirler. Bu bağlamda bir yerde tam mekan kurup o yerin insanı olmak üzereleken birilerinin gelip onları kentin dışına yeniden göndermelerinden mustarıptirler. Romanlar her kuşakta yerleri değiştirilen bir grup olarak maddi/kültürel sermaye biriktirememekte, dolayısı ile, ana toplumsal yapıya dahil olamamaktadırlar. Ana toplumsal yapıya entegre olamamak, bazı Romanlar için “kötü”dür ama tüm Romanlar için “kötü” değildir; bazıları bunun “iyi” olduğunu düşünmektedirler. Ancak gene de hemen tüm Romanlar sıklıkla yerlerinden edilmelerinden şikayetçidirler. Bu anlamda yerleşim yeri hareketleri çok önemlidir; mekân ve mekânda yaşama süresi ile birikim arasındaki ilişki ve bu durumun sonuçları üzerine defalarca düşünmenin zamanı gelmiştir.

Romanlar, şehrin geri kalanından soyutlanmış alanlarda toplu olarak yaşamaktadırlar. Bu durum, yardımlaşmayı güçlendirmektedir. Romanların “biz” olarak yaşamalarını kolaylaştırmaktadır. Dahası, kendi grupları içinde rahat etmelerine olanak sağlamakta, dışlanmışlığa karşı kendilerini savunmalarına destek olmaktadır. Kendi kendisiyle (gettolaşarak) yaşamak Romanların yavaş değişmesinin kaynağı gibi gözükmektedir. Romanların bir kısmı, bundan kurtulmak istemektedir. “Biz hep birlikte yaşadığımız için böyleyiz, değişmemekteyiz” demektedirler. Bu kesim, üçer beşer kişilik ailelerle diğer mahalleler arasında “kaybolmayı” istemektedirler. Ancak bunun iyi bir fikir olmadığını düşünen, gittikleri yerde yok olacağını düşünen ve

bunu asla istemeyen Roman sayısı da oldukça fazladır. İçinde buldukları “yaman çelişkinin” farkında olan ve “sadece kendi içlerinde kalarak” yaşayamayacaklarını bilen Romanlar için bu durumla nasıl başa çıkılacağına cevabı henüz yoktur. Sadece, soyutlanmadan yaşayabilecekleri mekânsal alanların üretilmesi önemli gibi durmaktadır. Diğerlerinin olmadığı mekânsal alanlarda olmak “tanış olmayı” engellemekte, ötekileştirmeyi derinleştirmektedir.

Romanlar, erken evlenmektedirler ve bundan yeni yeni şikayet etmeye başlamışlardır. Erken evlilik-egitim hayatı-çalışma hayatı arasındaki döngüsel ilişki önemli bir ağ üretmektedir. Her biri bir diğerine yakından bağlıdır. Küçük, kapalı grup dinamiğini sürdüren grup olarak Romanlar eğitim sisteminde yaşadıkları pek çok olumsuzluk nedeniyle eğitim süreci içinde kısa kalmaktadırlar. Bir yandan ana toplumsal yapının yani Milli Eğitim Bakanlığı’nın eğitim politikalarındaki tektipçilik ve kültür dışlayıcılığı ve diğer yandan Roman karakteristiği olarak beliren “disipline gelmeme” gibi grup dinamiği Romanların uzun eğitimli olamayacağı öğretisini pekiştirmektedir. Romanların daha fazla eğitimin içinde kalma, daha geç evlenme ve daha düzenli iş yapması, onların, kendilerine ilişkin inançlarının ve yaşam pratiklerinin geliştirilmesine ve bir o kadar da diğerlerinin “Romanların da yapabileceklerine” olan inançlarını arttırmalarına bağlıdır. Bunun için daha esnek, onların buldukları noktadan hareket eden ve onların önceliklerini anlamayı kendine dert edinen bir eğitim anlayışının geliştirilmesi önemlidir ancak, görünen o ki bu kısa zamanda olanaklı değildir.

Erken evliliğin yaşam pratiği Romanları bilindik modern hayatın yaşam pratiğinden farklılaştırmaktadır. Küçük yaşta ebeveyn olan genç kadın ve erkekler hemen sorumluluk almakta ve evlilik sorumluluğu çerçevesinde kısa eğitimle günübürlük işlere girmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum, yoksul olan Romanların kadın ve erkek birlikte çalışmalarını gündemleştirmekte; kadınların ev temizliğine gitmelerini, erkeklerin de enformel sektöre eğitimsiz ve becerisiz işlere dahil olmaları kaçınılmaz kılmaktadır. Anne-babanın erken yaşlarda “gündelikçilik yaparak” çalışmaları, çocukların yaşamlarını kontrolsüzleştirmekte, öğretmenlerin ifadesiyle çocukların “disiplinsiz” olmasına yol açmaktadır. Bu ortamsal faktörler ve karşı cinsle adölesan döneminin gereği olarak flörtleşme hızlı evliliğe dönüşmektedir: Romanlar biraz da kentin erken evliliğe olumsuz bakması nedeniyle, kadın erkek ilişkilerinde gecikmiş evliliklerin “daha iyi” olduğunu düşünmektedirler, ancak gençleri gene de (çoğu kez kaçarak) erken evlenmeye devam etmektedirler.

Romanlar, kentin dışlananlarıdır. Romanlar, kendi kimliklerine ilişkin dışlanma ve aşağılama ile baş edebilecek güçte değildirler. “Yoksul, cahil, gariban” kavramlarıyla ilişkilendirilen güçsüz kimlik algısı, daha zengin ve daha güçlü grup ile baş edememekte, dolayısı ile kimliğe olumsuz renkler veren hususların değişmesine önyak olamamaktadır. Güçsüz taraf olarak kendini hisseden Roman kimliği de baş edemeyeceği durumla mücadele etmek yerine kendi içine kapanmaktadır. Diğerlerince dışlanan veya dışlandığını hisseden grup içine yönelmekte ve dışlanmadan kaçmak

ve kendini daha iyi hissedebilmek için grup içinde sosyalleşmeyi tercih etmektedir. Bu da kırılması zor bir döngü üretmiştir. Böyle olduğu vakit diğerlerinin onları tanımladıkları kimlik özelliklerini içselleştirerek yeniden üretmektedirler. Kent merkezinde görülen ayakkabı boyacısı, hurdacı, seyyar satıcı, renkleri esmer, gençleri serseri, şivesi bozuk, günübürlük yaşayan, gamsız-kasavetsiz ve evlere temizliğe giden kadınlardan oluşan grup Romanlar olmaktadır. Bu sadece dışardan değerlendirilen bir kimlik algısı değildir; Romanlar da kendilerini böyle tanımlamaktadırlar; egemenin dili Romanlar tarafından içselleştirilmiştir.

Severek Ötekileştirmek ya da Sevmelerin En Güzeli: Uzaktan Sevmek

Romanların birçok özelliği Roman olmayanlar için çekicidir. Romanlar yaşam biçimleriyle modernitenin ortalama şehirli insana dayattığı birçok olumsuzluktan muaf görünmektedir. Onlar, bu dünyanın keyfini süren insanlar olarak algılanmakta ve bu hallerine çoğu kez özenilmektedir. Her ne kadar “kötü değerlerin” taşıyıcısı da olsalar, gene de bir yanlarında hep özenilecek, hep arzulanacak bir şeyler bulunur.

Aslında, “iyi değerlerin” taşıyıcısı olmamalarına rağmen, (modernle gelenek arasında kalmışlığımızdan beslenen) bizimde içinde olmayı arzuladığımız bazı özellikleri Romanların taşıyor olmalarına ilişkin duyduğumuz “yarı-yalan” özenme halleri aracılığı ile Romanlarla “ilişki” kurmamız, başka bir dil üzerinden ötekileştirme değil midir? Eğer öyleyse bu türden bir ötekileştirme, öbür türden, yani dışlayarak ötekileştirmeden farklı olarak ne türden bir işlev görmektedir? Bizim asıl derdimiz bu türden bir ötekileştirmenin işlevleri üzerine birkaç söz söyleyebilmektir. Şimdi bu dediğimizi daha açık söylemeyi deneyelim.

Roman mahallerinde çalıştıktan sonra, zihnimizde Romanlara dair oluşmaları birçok kişiyle bir biçimde paylaştık. Aslında zihnimizde oluşmaları başkalarının zihninde olanlarla karşılaştırmak ve yeni edindiğimiz bilgileri “zihinsel asimilasyona” tabi tutmadan önce başkalarının zihinlerinde olup bitenin ne olduğunu anlamaya ihtiyaç duyduk. Roman konusuyla ilgili bilgi üretmek isteyen kurumların ileri gelenleriyle, şehrin okumuş-yazmışlarıyla ya da sıradan insanlarıyla; yaşlısı ve genciyle, kadını ve erkeğiyle yaptığımız sohbetler, Romanların sandığımızdan daha fazla sevildiğini bize gösterdi: özellikle şehrin tepesindekiler Romanları aslında çok sevmektedirler ve hatta ve hatta zaman zaman onlara özenmektedirler. Onların insan canlısı olduğuna, bu dünyanın dertlerini çok ciddiye almayarak iyi yaptıklarına, günü yakaladıklarına (carpe diem) ve asıl olanın bu olduğuna ilişkin “pozitif önyargıları” derleseک “Roman Romantizm”inin ne kadar yaygın olduğunu gösterebiliriz. Çiçek satıcıları olarak Romanlar, müzik yapanlar olarak Romanlar, iyi dans edenler olarak Romanlar, çocukları iyi bakılmadığı halde çok sağlıklı olan Romanlar, Kadın ve Erkek ilişkilerindeki esneklikleriyle Romanlar, paraya önem vermeyen Romanlar, bugün bulur bugün yer olarak Romanlar bahsi geçen “pozitif önyargılara” yalnızca birkaç örnektir.

Bu önyargıları negatif önyargılarla bir anda ters yüz etmek de mümkündür: Hırslı olarak Romanlar, tembelleşen olarak Romanlar, yalancı olarak Romanlar, ahlaksız olarak Romanlar, pis olarak Romanlar, gürtlü olarak Romanlar, kavgacı olarak Romanlar... Anlaşılan romanlar hem en *sevdiğimizi* hem en *dövdüğümüzü* temsil eden tüm sıfatlara layık görülmektedir. Bu da Romanlarla ilgili bizce büyük bir tehlikeye işaret etmektedir. Çünkü dövülme potansiyeliyle sevilen biri (ya da bir grup), yaptığı en küçük hatada sadece kötü olarak algılanmanın kurbanı olmamaktadır. O hem kötü olarak algılanmış olmanın kurbanı, hem de kötülüğüne rağmen benimsenmiş/sevilmiş olmayı boşa çıkarmış olmanın yarattığı derin hayal kırıklığına bağlı oluşan *nefretin nesnesi* olma potansiyelini barındırmaktadır -ki tam da bu noktada, en ağır ihanetin bedelini ödemek yükünü omuzlarında hissetmek durumunda kalmaktadır.

Aslında sosyal bilim literatürü, ötekileştirmenin “negatif önyargılar” üzerinde gerçekleştiğine vurgu yapmakta; dışlanma ve diskrimine edilmenin tandık usulü olarak “negatif önyargılı” algılama çerçevesinin önemine değinmektedirler. Mesela, Almanya’da Türkler, Türkiye’de Kürtler üzerine yapılan sosyolojik araştırmalarda biz ayrımcılık ve diskrimine edilişi Öteki tartışması içinde görürken Almanya’da ki Türklerin bahsi geçen anlamında pozitif diskrimine edilmesine rastlamıyoruz. Yani, Almanya’da Türkler için “aman ne güzel yaşıyorlar, aslında doğru yaşam onların sürdürdüğü hayat, bak biz ne hallere geldik” gibi pozitif kurgulara rastlanmaktadır. Türkiye’deki ötekiler içinde son 30 yıldır süregelen olaylar nedeniyle etnik ve politik bağlamda öne çıkan Kürtler üzerinden ötekilik tartışması yürütülse, böyle pozitiflikleri kaldırmayacak kadar *ağır/ağrılı* bir yükte donanmış tartışmayı görmek gerekir. Bu yüzden olsa olsa, Çanakkale Savaşı’nın birlikte verildiğinden ve bu ülkeyi birlikte kurtardığımızdan bahsedilebilecek noktaya ulaşabilir bu olumlu değerlendirmeler, daha ötesi kutbun öte ucuna kaymaktır ki, tehlikeye davetiye çıkarmaktır.

Aslında sosyal bilimlerde olumlu önyargılar geliştirilemeyecek ya da dillendirilemeyecek kadar ağır olan bu türden ötekileştirmeler genel olarak daha kolay anlaşılabilir. “Gruplar kendi başlarına gelen kötülüklerin kaynağı olarak kendilerini görmek yerine bu kötülükleri kendi grup kimliklerine yakıştıramadıklarından başlarına gelenlere müsebbip ararlar ve kötülüklerin kaynağını dış gruplara yüklerler” diyebilirler ve analitik kanıt arayabilirler bu söylediklerine. Ya da çatışma gelişimin doğasındadır ve çatışma kaynakları olarak iç-dış gruplara gereksinim vardır. Dış gruplarla çatışmak için onların olumsuz özelliklerine odaklanmak gerekir ki bu konuda grup içi ilişkiler bütün politikalarını buna bağlarlar ve kendilerine benzemezlik üzerinden olumsuz sıfatlar kullanarak dış grupları ötekileştirirler. Ya da başka açıklama tarzları öne sürebilirler. Bunlar yapılırken de dış gruplarla ilgili olumlu çağrışımlar yapabilecek kavram ve duygulardan uzak dururlar. Yani ötekileştirmek olumsuzlamaya denk düşer.

“Roman Romantizmi” Üzerine Son Notlar

Peki, ne olmaktadır da, başka ötekiler için olmayan ya da az olan şey, Romanlar için olur hale gelmektedir? Neden Roman Romantizmi de diğer grupların romantizmi değil? Romantize edilen Roman olarak ötekileştirme bireye ne yarar sağlamakta; birey için nasıl bir işlev üstlenmekte, bizlerin ne türden olumsuzluklarının üstünü kapatmaktadır? gibi soruları sormak ve bu konuda kendisini az akademik bulguya dayandıran kimi toplumsal duygulara yer vermek, son olarak içimizi dökmemize yardım edecektir.

“Roman Romantizmi”nin bize sağladığı konfor; acaba Romanların böyle oluşmasını (yukarıda tariflenen sosyo-ekonomik durumun) kendileri seçiyor diyebilmenin ve bu seçimin sonuçlarına onların katlanmasının doğal olduğunu varsayarak kendimizi rahatlatmanın konforu mudur? Gününü gün eden Romanlar, parayla ilişkisini “bugün bulur bugün yer” üzerinden kurduğunu düşündüğümüz Romanlar -ki yapılan araştırmada Romanların kendi üzerine algılarında da aynı ifade yer alır- aslında çok belirgin olarak hissedilen fakirliğin kendilerinin bir nevi tercihleri oluşuna gönderme yaparak bizi vicdani sıkıntıdan mı kurtarmaktadır? Böyle düşündüğümüzde, ortalama fakirliğin altında yer alan Romanların ortak fakirliğinin vebalini onların sırtına yüklememiz kolaylaşmaz mı? Böylece, Romanların içinde bulunduğu büyük yoksulluğun sızısını duymamızı engellemiş ve bu yoksulluğun bizde yarattığı vicdan sorununu böyle bir romantizmin duldasında saklamış olmaz mıyız? Romanların parayla ilişkisini böyle algılamak, çok belirgin olarak hissedilen fakirliği kendilerinin bir nevi tercihleri olduğunu savlamak, aslında fakirliğin kötülüğünü unutma çabasına denk düşmez mi?

Literatürde fakirlik sistem içi ve sistem dışı fakirlik olarak tanımlanmakta ve sistemin kendisinin mesuliyeti bizzat vurgulanmayan açıklamalarda fakirlik bireysel bir durum olarak değerlendirilmektedir. Kişinin becerileri, yetenekleri, olanakları üzerinden açıklanan fakirlik bir etnik grubun ortak kaderi olunca bunu nasıl açıklayacağımızı bilemiyoruz. Bu bilememeçlik üzerine geliştirdiğimiz bir açıklama mıdır acaba Romanların “gönlünün zenginliği”?

Modern dünyaya asimile olmadıkları, rekabet ve tüketim kültürüne yenilmemiş olduklarını tekrarlamak ve bunun üzerinden Romanları övmek, onların ta başından yarıştan çekilmiş olmalarını ve yarışa katılmalarının bizim için iyi olmayacağını bilmenin yüceltilmiş ifadesi olamaz mı? Yarıştan çekilmeyi yüceltmek, peşinen bir grubun rekabetinden kurtulmanın getirdiği “gizli keyfi” kutsamak anlamına gelmez mi? Modern dünya eleştirdiğimiz bir yer ise, ona uyum sağlamak kendi içinde problemler barındırıyorsa biz kendimizi bu eleştirinin dışında neden konumluyor ya da neden Romanlarda “kıymetli” gördüğümüz şeyi kendimizden esirgiyoruz? Romanların modernitenin ilişki kalıplarını ve kurumsal anlayışlarının önemli bir kısmını reddederek iyi bir şey yaptıklarını düşünüyorsak, kendimizi bu iyilikten neden mah-

rum bırakıyoruz? Onlar hesapsız kitapsız biçimde moderniteye teslim olmamanın ya da modernitenin asimilasyonuna direnmenin bedellerini ağır biçimde öderken, biz buna hem özenip hem ne olup da bundan kaçınıyoruz? “Onlar böyleler işte” diyerek, sokak aralarında sabahtan akşama kadar birlikte oturup, birlikte yiyip içip, müzik duyduklarında oldukları yerde hep beraber kalkıp dans ederken onlar birden bu özelliklerin sahibi oluyorlar ve onlar için bu özellikler iyi oluveriyor da, biz neden apartman komşumuzun cesedi kokana kadar öldüğünü bile fark etmeyip bundan şikayet ederken bazı küçük konforlarımızdan vazgeçip benzer ilişkiler geliştiremiyoruz? Onların bununla/olanla yetinip mutlu olmasını talep ediyoruz belki de “onlar böyleler işte” cümlemizle.

Şehrin kimsenin istemediği işlerini yapmaya, kimsenin oturmak istemediği mahallelerinde oturmaya devam etmelerini, kentin rantından pay istemeyerek bizim payımızı büyütmelerini onlara gösterdiğimiz bu duygusallığımızla ödemeye kalkışıyor olabilir miyiz? O çok sempatik Romanın sabah erken çöp toplamaya çıktığını, olmadı dilendiğini, daha olmadı gecenin, karanlığın (var olan hukukun ve düzenin) bütün iplerinden kurtulduğu mekanlarında yaşama ve var olma mücadelesi vermeye çalıştığını görmemek için yapmış olabilir miyiz bunca Roman romantizmini? Bu romantizm aracılığı ile, Romanların içinde buldukları durumları hem onaylamış hem de onlardan bunu yeniden talep etmiş olmuyor muyuz? Lağımcılık, ayakkabı boyacılığı, çöp toplayıcılık gibi kimsenin yapmak istemediği işler arasında sayabileceğimiz işleri görmüş olmalarının ve sadece bunlara layık görülüyor olmalarının görünmez olması için olmasın bu kadar romantizm?

Kentler dönem dönem rantını dağıtır ve rakiplerin elenmesi dağıtılan payı arttırmaktadır. Romanları hep kentlerin dışına sürmek, “hep öteki” yapmak rant dağıtımında işimize feci şekilde yaradığı için mi Roman otantizmi özendiğimiz bir hal alır? Pay dağılımında ekarte ettiğimiz Romanlar bizim haksız kazancımızı sembolize ettiklerinden dolayı mı onları hep gözümüzden daha uzağa atmaya çalışırız?

Kolektif suçlar kolektif savunmalar gerektirir. Romanları “eşit vatandaş” olarak görmeyişimiz kolektif olarak onları aşkın bir duyguyla bağrımıza basmayla mı telafi edilmektedir? Romanların orta sınıf kültürel sermayeyle donanmamış olmaları bizim onları böyle severek, yücelterek, onlara uzaktan “hayranmış gibi yaparak” “idare edebileceğimiz” bilgisini mi içermektedir?